

¶ Történet

A MŰEMLÉKKÖNYVTÁRAK sajátos feladata, hogy a jelentősebb régi könyvgyűjteményeket eredeti helyükön és lehetőleg eredeti elrendezésükben őrizzék meg és mutassák be. A Reguly Antal Műemlékkönyvtárnak is ez az elsőrendű célja.

A régi időkben sokkal kiterjedtebb Bakony-erdőben adott helyet és birtokot III. Béla király a Clairvaux-ból hívott francia ciszterci szerzeteseknek (1182). Ez a kolostor a török terjeszkedése miatt elpusztult. A 18. század elején népesítették be újra a sziléziai Heinrichauból érkező ciszterci szerzetesek. 1814-ig Heinrichau-Henrykóv apátjai voltak egyúttal Zirc apátjai is. 1814-ben Zirc önállósult. Villax Ferdinánd apát (1826-1857) bővítette a monostor épületét. Mai formájában elkészült a nagy könyvtárterem, és a Vörös torony (1857).

A Sziléziából hozott könyvek képezték a könyvtár állományának alapját. Innen számolható a gyűjtemény fejlődése. A rend 18. sz. végén tanítórenddé vált. Ez szükségessé tette a rend központjában, Zircen a könyvtár nagyobb arányú fejlesztését. Mindez Villax apát nevéhez fűződik. Többek közt megvette Hofmann József székesfehérvári orvosnak, majd Fejér György (1766-1851) történettudós kanonoknak, a pesti egyetemi könyvtár igazgatójának hagyatékát, mintegy 4500 kötetet.

A könyvtár részben beszerzések, részben az elhunyt szerzetes-tanárok hagyatéka révén továbbra is jelentősen gyarapodott. Ezeknek az igényeknek megfelelően készült el a Nagyterem, melynek terveit Leopold Peiss bécsi építész készítette. A faberendezés pedig Wilde Mihály zirci asztalosmester saját tervei alapján készült munkája. A könyvtárat már a 19. század végén bővíteni kellett. Ekkor alakították ki az egyszerűbb berendezésű Kistermet.

1950-ben a ciszterci rend működését az államhatalom Magyarországon betiltotta. Az épület és benne a könyvtár állami tulajdonba került. A könyvtár felügyeletét az Országos Széchényi Könyvtár vette át. 1955-ben a könyvtárat Zirc híres szülöttjéről Reguly Antáról nevezték el.

1989-től az épületegyüttes, s benne a könyvtár ismét teljes egészében a ciszterci apátság tulajdona. A könyvtár azonban továbbra is az Országos Széchényi Könyvtár felügyelete alá tartozik.

A könyvtár története csak a 18. században kezdődik. Ma a könyvtár állományában 65 000 kötet található.

¶ A gyűjtemény felépítése

- Ósnyomtatványok
- 16. század
- 17. század (egyházi művek)
- 18. század (lexikonok stb.)
- 19. század (periodikumok)
- 20. század
- Térképek
- Föld- és éggömb
- Katalógusok
- Kötések

¶ Ósnyomtatványok

A KÖNYVTÁR 70 ósnyomtatványt őriz, ami hazai viszonylatban is jelentős, mivel közülük 10 kötet egyedi példány Magyarországon.

A legkorábbi, Ambrosius: *De officiis* című műve, melyet 1470-ben Ulrich Zell nyomtatott Kölnben. Számos mű képviseli Anton Koberger nürnbergi nyomdáját. Többek között megtalálható Harmann Schedel nevezetes, gazdagon illusztrált világkrónikájának német kiadása. Az ósnyomtatványok túlnyomó része latin. Egyetlen magyarországi példány Johannes Reuchlin 1481-ben Baselben megjelent nyelvészeti munkája, és teljes példányban csak itt található meg Magyarországon Duns Scotus: *Quaestiones in quatuor libros sententiarum...* című művének Bernardinus Rizus velencei nyomdájából 1490-ben kikerült öt kötete. A 15. századi magyar irodalmat három könyv képviseli. A legjelentősebb Thuróczy János *Magyar Krónikájának* 1488. évi augsburgi kiadása.

¶ 16. század

KÖNYVÉSZETI RITKASÁG egy Aldus Manutius-kiadvány: a nagy olasz nyomdász és filológus velencei nyomdájából a 16. század elején kikerült művet tartalmazó gyűjtőkötet (kolligátum). Ez a kötet Aristotelés- és Platón-műveket és kommentárokat tartalmaz. „Aldina” Cicero: *De natura deorum* című művének 1555. évi kiadása is.

Természetesen nagy a teológiai munkák száma. Ezek közé tartozik Kempis Tamás műveinek sorozata, amely 1576-ban jelent meg Dillingenben. A reformáció irodalma sem hiányzik. Többek között Luther Márton műveinek 1556-ban, Wittenbergben meg-

jelent kiadása. A 16. század természettudományi irodalmát számos mű képviseli, például az olasz Pierandrea Mattioli orvosi füveskönyvének *Herzbarzginak Bylinár...* címmel Prágában 1562-ben megjelent cseh nyelvű kiadása. A magyar anyagból említésre méltó Werbőczy *Tripartitumának* 1571. évi magyar nyelvű kiadása Heltai Gáspár kolozsvári nyomdájából.

¶ 17. század

A KÖNYVTÁR 17. századi anyaga még gazdagabb és változatosabb. 1617–1618-ban Oppenheimben jelent meg Robert Fludd angol filozófus *Utriusque cosmi maioris scilicet et minoris metaphysica, physica atquae technica historia* című művének egyik kiadása. A mise gregorian énekeit tartalmazza egy 1696-ban Párizsban megjelent hatalmas méretű ciszterci *Graduale*. A bibliakiadások közül különösen értékesek a polyglott bibliák. A Párizsban 1629–1645 között kinyomtatott 10 kötetes hétnyelvű, a Lon-

donban 1653-1657-ben megjelent 7 kötetes kilencnyelvű kiadás egyaránt megtalálható a könyvtárban.

¶ 18. század

E SZÁZADBÓL kiemelkedik Augustin Calmet 1734–1735-ben megjelent 8 kötetes, díszesen kötött bibliakommentárja. A század ismeretanyagának fontos foglaltata a könyvtárban található számos régi lexikon: a Zedler-féle 64 kötetes *Grosses vollständiges Universal-Lexikon* (Leipzig, 1732-1754) és a Krünitz-féle *Oeconomische Encyclopädie* (1773-1844) 185 kötete. A ciszterciek tanítórenddé válását bizonyítja egy korai tankönyv: a „Hármas Kistükör”, Landerer pozsonyi nyomdájában készült 1786-os kiadása, amely általános elemi ismereteket tartalmaz.

¶ 19. század

A 19. SZÁZADBÓL származó könyvek között megtalálhatóak nagy íróink és költőink: mint Jósika,

Egy kötet restaurálása során a kötéstáblából előkerült kódextörödédek

Petőfi, Táncsics, Széchenyi művei, valamint a Kosuth Lajos által szerkesztett Pesti Hírlap, Pesti Napló. Hazai nagy szaktudományi folyóirataink sok évtizedes sorozatai ma is „élnek”, új évfolyamokkal gyarapodnak. Ilyen pl.: Századok. A könyvtár legkorábbi kisnyomtatványai (röpiratok, röplapok, később hirdetésmények, plakátok). A külföldi írók közül kiemelkedőek Schiller és Goethe kötetei, David Dietrich *Flora Universalis in colorierten Abbildungen* 47 kézzel színezett kötete (1831–1837).

¶ 20. század

AZ A NÖVEKEDÉS, amely a múlt század második felében jellemezte a könyvtár gyarapodását, az első világháborúig, tehát 1914–1915-ig tartott. A 30-as években a gazdasági helyzet miatt erősen visszaesett a gyarapodás. Ekkor kerültek a könyvtárba Babits Mihály, Tamási Áron, Sík Sándor művei, valamint a Nyugat, Vigilia című folyóirat. Az 1945 utáni években már csak néhány kötet került a gyűjteménybe.

¶ Térképek

1635-BEN jelent meg a könyvtár *Novus Atlas „Abbildung und Beschreibung von allen Ländern des Erdkreises”* című kötete.

A 18. századból is van egy nagy értékű térkép-kötetünk: *Atlas Novus ... Oder neuer mit Wort-Register versehener Atlas...* (Wien 1730, Druck Bhehlen). A kötet térképei színezettek.

A 19. század első feléből származnak világtérképek, valamint Európa részeinek színezett térképei.

¶ Föld- és éggömb

A KÖNYVTÁR nagy értéke a 17. század első feléből származó két glóbusz. Közülük az egyik földgömb, a másik pedig éggömb. Ezek a nagy hírű Blaeu amszterdami térképkiadói üzemben készültek, és hazánk legrégebbi fennmaradt glóbuszai közé tartoznak.

¶ Katalógusok

KÖTETKATALÓGUSOK (a 19. sz.-ban szerkesztett katalógusok). Az 1815-ben szerkesztett első katalógus 3800 címet sorol fel.

Cédulakatalógusok (Betűrendes valamint helyrajzi).

A könyvtár legnagyobb érdemű egykori könyvtárosa Szabó Ottmár 1889-től egészen 1926-ig rendezte és katalogizálta a gyűjteményt. Az ő gondozásában az állomány 60 000 kötetre nőtt.

¶ Kötések

A KÖNYVTÁRBAN található művek kötéstábláit is meg kell említenünk, pl.: kódextöredékből készült kötéstáblák, vagy díszes fatáblás bőrkötések.

A kötetek restaurálása során kötéstáblából kikerült kódextöredékeket is őriz a gyűjtemény.

¶ Könyvtári munka

1953 ÓTA a könyvtár fő feladata régi állományának megőrzése, védelme és feldolgozása. Az állomány gyarapítása olyan művekre korlátozódik, amelyek valamiképpen a régi állományhoz kapcsolódnak. Ilyenek a könyv- és tudománytörténeti művek, helytörténeti munkák, ma is élő régen megindított folyóiratok.

A könyvtár anyagának számítógépes feldolgozása folyamatban van.

Könyvtári munkánk része a mindenki számára biztosított idegenvezetés.

¶ Szolgáltatások

A KÖNYVTÁR egyéni és csoportos látogatásokat hétfő kivételével naponta 10–12 és 14–16 óra között fogad, és a látogatók számára vezetést biztosít.

A műemlékkönyvtár anyaga csak a helyszínen, az olvasóteremben keddtől péntekig a nyitvatartási időn belül használható.

URBÁN GUSZTÁVNÉ

此書世行久矣諸家因革不同今取證類本尤善者爲
窠模增以寇氏衍義別本中方論多者悉爲補入又有
本經別錄先附分條之類其數舊多差互今亦考正凡
藥有異名者取其俗稱注之目錄各條下俾讀者易識
如蚕休云紫何車假蘇云荊芥之類是也圖像失真者
據所嘗見皆更寫之如竹分淡苦堇三種食鹽著古今
二法之類是也字畫謬誤殊關利害如外斗疽疽上下
千十未末之類無慮千數或證以別本質以諸書悉爲
釐正疑者闕之敬俟來哲仍廣其脊行以便綴緝庶歷
久不壞其閒致刀極意諸所營制難以具載不敢一毫
苟簡與舊本頗異故目之曰重修天下 賢士夫以舊
鑒新自知矣泰和甲子下己酉冬日南至晦明軒謹記

Könyvészeti megjegyzések, sztelé formájú keretben, régi tulajdonosok vörös pecsétjeivel. Csang Cun-huj (12. század): FÜVESKÖNYV. Táblanyomtatású könyv. Pingjang (Senhszi tartomány), 1249. 24,0×15,6 cm. Kínai Nemzeti Könyvtár